

Napsal Jaroslav Seifert

(E*forum, 02. 09. 2015)

Napsal Jaroslav Seifert

*V souvislosti s nynějším vydáním třetího, závěrečného ze svazků shrnujících publicistickou část Seifertova díla (**Dílo Jaroslava Seiferta, sv. 14. Publicistika /1939-1986/**, ed. Jiří Brabec a Michal Topor, Praha, Akropolis) publikujeme jeden ze série textů, jimiž se Jaroslav Seifert v letech 1946-1947 na stránkách deníku *Práce* obracel k osobnosti a dílu básníka Karla Tomana (1877 - 1946). Z řady článků vybíráme dvoudílný fejeton *O nemocném srdci básníkově* (*Práce* 3, 1947, č. 52, 2. 3., s. 3, č. 58, 9. 3., s. 3), předznamenávající v některých pasážích kapitolu *Komu dřív padnout kolem krku z knihy Všecky krásy světa*.*

mt

O nemocném srdci básníkově

Kroky, které přivedly básníka Karla Tomana do činžovní vily na bělohorské silnici, byly jistě spíše náhodné. Byl to však již závěr pouti velmi vzrušené, podzim člověka tak významného, čas tak mimořádný – Toman tam prožil posléze celou válku, že jsme mimoděk, přes všechny fráze o třistaleté porobě, tyto všechny skutečnosti navzájem svazovali. Jak byla zádumčivá ta obora nad střechou jeho domova! A když jsme vídávali nemocného básníka opřeného o čelo lůžka a bojujícího nejen s úpornou chorobou, ale koneckonců i s okupanty, blízkost letohrádku postaveného ve formě hvězdy uprostřed obory byla nám přece jen symbolická.

My, kteří jsme byli svými domovy mu nablízku, bývali jsme na tohoto svého básníka hrdi. V těžkých chvílích, kdy na bělohorské pláni se nám zjevoval tesklivý Alšův havran, kdy nad střechou letohrádku hořely krvavé červánky – vzpomeňte jen na ruzyňská kasárna, která jsou za zdí obory –, navštěvovali jsme Tomana, chodíce si pro hrst zpráv, které básník odposlouchával ve všech možných jazycích, pro bodavý epigram, a konečně pro blaživé, mocné slovo víry. Nikdy, ani v nejhorší chvíli, kdy byl již sám připraven na nejhorší, básníka neopouštělo.

To byste to u nás v Břevnově musili znát! Tu Hvězdu zelenou máme na blízkém obzoru. Ulicemi předměstí i v polích putují barokní poutní kapličky až ke kostelu na Bílé Hoře. K tomuto kostelu, postavenému na starém bojišti, chodíval někdy nemocný Toman a usedal na lavičku v chrámovém nádvoří. Z obou kopců uzavírajících Břevnov každého

jarnějšího dne je vidět Říp. Co jsme se toho kopce v dlouhých měsících války nahledali a navolali!

Tak dlouho jsem tě nespatrił,
až tuhle! Kouřím dýmku,
před oknem větev, květen byl,
tak dlouho jsem tě nespatrił,
tak dlouho! Od podzimku.

Napravo věže u Víta,
přede mnou u Markéty,
a větev prudce rozkvítá,
ach, vpravo věže u Víta,
kouř pouštím mezi květy.

Když jsem se díval do dále,
zhléd jsem jej mezi mraky.
Po okně kapky stékaly,
když jsem se díval do dále,
a po mé tváři taky.

Dnes je tak všecko dojemné,
proč byl tak dlouho schován?
Vlevo, pár minut ode mne
– dnes je tak všecko dojemné –
bydlí teď básník Toman.

Na toho taky vzpomíná
člověk si každou chvíli.
Sůl nám dnes padá do vína,
když člověk na vše vzpomíná
a myslí na bastily.

Ale tu vzpomínky nezačínají, tu vlastně již končí. Vraťme se proto cestou mnoha let pod klenbu malé zakouřené vinárny na Perštýně, dnes již rozkotané, kde jsme viděli básníka ponejprv.

Z trojice poetů, k jejichž slávě toužili jsme se přiblížiti, Fráňa Šrámek tu stával kdesi v pozadí, v líbezném kraji soboteckém, ve stínu černé Kosti. Jeho tvář byla nám ověčena samými dívčími úsměvy, jako je svatý obrázek opleten růžemi. Nikdy jsem ho v životě nespatrił.

S. K. Neumanna poznali jsme již jako básníka Nových a Rudých zpěvů, bojovného pěšáka revoluce, kdy již vyvanula vroucí a vášnivá něha Knihy lesů, vod a stránek. Chodili jsme s ním po předměstských hospodách, kde již recitovali Majakovského Levý

pochod.

Karel Toman s ironickým úsměvem na svých brýlích a s přátelským rukypodáním zdál se nám nejdříve trochu cizí. Nesdílel tenkrát naše revoluční nadšení a první naše básnické pokusy potěžkával shovívavě. Měl rád Jindřicha Hořejšího, který nám o něm v Tůmovce často vyprávěl. Tehdy více než poezii milovali jsme snad jeho básnické osudy, jeho dobrodružství, cesty po Francii, hlad v Londýně a okázalé pohrdání počestným maloměšťačtím. Ale jiskřivý prach Paříže, který se nám třpytil v záhybech jeho pláště, lákal nás především.

Kolik příhod a anekdot pravdivých i vymyšlených se připínalo k jeho básnickým toulkám po světě. Byly rozkošné i vtipné. A jednu, odvážnou, připomenu tak, jak jsem ji slyšel, i když není snad tak docela přesná. Je charakteristická nejen pro Tomana, ale i pro prezidenta Masaryka, kterého Toman tak miloval.

Vyprávěl nebožtík redaktor Laurin jednou v Lánech, jak nerozloučiv se s nikým, ani se svými šefy v úřadě, ujel Toman do světa. I klobouk nechal na věšáku. Tak vidíte, pane prezidente, jak jsou básníci nezodpovědní – podotkl jeden z hostí páně prezidentových. Ale prezident Masaryk poznamenal vzápětí: Já bych to udělal taky!

V postavě Tomanově dohořívala nám všemi barevnými ohni i dramatická legenda prokletých básníků, kteří na periferii své společnosti, dokonale jí zhrdajíce, plivali své hořké sliny na její pozlacené roucho. A sklenice vína, kterou měli rádi Šrámek i Neumann, v ruce Tomanově byla nám symbolem básnického habitu i osudu. Tu milovat – naučili jsme se ještě dříve než psát verše. Tomanův návrat z dalekých cest k tichu domova a k vůni rodné hlíny – prodělali jsme pak později v letech osudných téměř všichni. A jestliže Toman v posledních letech svého života přidal k červeno-modro-bílému praporu i rudý prapor dělnické strany, většina z nás k rudému praporu přidala opět prapor republiky. A tehdy sešli jsme se s básníkem v uctivém přátelství.

* * *

Když vyšel před Tomanovou smrtí u Borového svazek poezie, do kterého shrnul autor své celoživotní dílo, vybíraje až příliš přísně, byla to vhodná chvíle zamyslet se nejen nad skromností a cudností básníkovou, ale i nad způsobem jeho práce. Tomanův postoj k básnické tvorbě byl, zdá se, v naší literatuře poněkud překvapivý.

Jestliže pohroužíme se do světa básníkovy a jestliže pomůže nám trochu znalost i jeho osudů, zjeví se nám i tajemství jeho práce. To, co vzešlo z básnickovy ruky, to, co nás zaujme svou životní pravdivostí, nerodilo se v obláčcích kouře jeho cigarety, ale bylo dříve žito se vši tragickou vášní básníkovy srdce. Jsou to vlastně vždy dramata sevřená do několika strof, které byly sice vykrouženy se vši svrchovaností velkého umělce, ale i s úsporností pracujícího dělníka.

Toman vyprávěl nám kdysi sám, jak píše. Ne, to slovo není to pravé. Neboť tu nejde

o kupy bílých čtvrtků, které ruka chvatně popisuje a vzápětí roztrhané hází pod stůl. Není tu rukopisu, který je plný škrtů a přepisů. Toman vyprávěl, že chodí s myšlenkou básně v hlavě tak dlouho a tak dlouho říká si verš za veršem, dokud celá báseň nevyplyne mu bez kazu. Pak usedne a hotové verše opíše prostě podle své paměti.

F. X. Šalda ve své studii o Tomanovi, která mimochodem má platnost vědecky zjištěné pravdy, poznal a popsal tento tvůrčí proces velmi přesně. Šalda píše: Cítíš, že tyto Tomanovy verše byly skandovány na dalekých toulkách a procházkách, na nekonečných silnicích a že dřív, než je básník napsal, uměl je z paměti.

Pro nás, kteří jsme dychtivě hledali poučení pro svou práci, bylo toto poznání objevem důležitějším nad jiné. Patnáct slov, která vysloví myšlenku, to bylo mnoho. Ukázalo se, že stačí těch slov jen sedm, aby myšlenka, vylehčená až k tanci, povznesla se z tíhy slov až ke trpytu, který nezhasíná.

V tom je Tomanův básnický typ v české poezii zcela nový a zcela svůj. Jestliže u ostatních básníků můžeme se učit nejen z jejich vrcholných a básnický nejlepších čísel, ale i z jejich chyb, není této druhé stránky u Tomana téměř vůbec. Stačí jen připomenouti jeho vstup do české literatury. Toman přišel ve chvíli, kdy zázračné ruce Jaroslava Vrchlického vršily knihu za knihou, kdy měkké nemocné prsty Sovovy přehrávaly na vzácných houslích a kdy ironicky zlé pero Macharovo zlostně skřípalo v českém životě. Přišel se skromnou útlou knížkou, aby teprve po několika letech přidal jinou, stejně útlou a skromnou, a aby poté na sedm let dokonce se odmlčel. Otvíráme dnes tyto jeho knihy, a co nás zvláště zaujme, je nejen opravdovost básnického poznání, životnost jeho myšlenky, ale i rosná svěžest jeho veršů. Jsou jako květiny, které jsme utrhlí po dešti a které neseme opatrně, abychom nesetřáslí jejich trpytnou rosou.

A právě toto básnické tajemství Tomanovo přivábilo mladé básníky, aby usedali u jeho nohou. Tak málo napsati, a říci tolik! Tak málo slov, a tolik silné, podmaňující poezie!

Před okny Tomanova příbytku je opuštěné hliniště staré břevnovské cihelny. Za války cvičili v něm němečtí vojáci a stříleli naostro. Tak údery nemocného srdce, tišší a tišší, byly doprovázeny rachotem výstřelů. Toman s úzkostí poslouchal obojí.

Tři vroucí přání nadnášela však toto srdce. Toman chtěl se dočkati dne osvobození, chtěl spatřiti svého syna, který bojoval na straně spojenců, a konečně chtěl na svém klíně prolistovati definitivní vydání svého básnického díla.

Osud, který k němu nebyl dříve nijak vlídný, splnil mu všechna přání. Pozdravil den svobody, objal se se svým synem a konečně rozevřel i svazek svých básní.

A pak nám podal ruku na neshledanou.